

УДК 341.171

Приєднання Європейського Союзу до Конвенції з прав людини: правова позиція Суду

Л. Г. Фалалєєва,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

Проаналізовано особливості становлення та розвитку системи захисту прав людини в ЄС. Досліджено практику застосування Судом ЄС Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. Розкрито правові засади і перспективи приєднання ЄС до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Висвітлено правову позицію Суду щодо проекту Угоди про приєднання ЄС до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Ключові слова: *правопорядок, основоположні права, система захисту прав людини, прецедентна практика.*

Фалалєєва Л. Г. Присоединение Европейского Союза к Конвенции по правам человека: правовая позиция Суда

Проанализированы особенности становления и развития системы защиты прав человека в ЕС. Исследована практика применения Судом ЕС Европейской конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод 1950 г. Раскрыты правовые основания

© Фалалєєва Людмила Григорівна – кандидат юридичних наук, доцент, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Міжнародне право

и перспективы присоединения ЕС к Европейской конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод. Освещена правовая позиция Суда относительно проекта Соглашения о присоединении ЕС к Европейской конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод.

Ключевые слова: правопорядок, основополагающие права, система защиты прав человека, прецедентная практика.

Falalievna Lyudmyla. Accession of the European Union to the convention on human rights: legal position of the court

The peculiarities of the formation and development of the system of protection of human rights in the EU are analyzed, the practice of the application by the Court of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950 were disclosed, the legal framework and perspectives of the EU's accession to the Convention are revealed, as well as the legal position of the Court regarding the draft Treaty on the Accession of the EU to the Convention .

Keywords: legal order, fundamental rights, human rights protection system, case law.

Приєднання Європейського Союзу (далі – ЄС) до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція 1950) актуалізує запобігання конфліктам компетенцій і правовим колізіям, включно різному тлумаченню норм у сфері забезпечення та захисту прав людини судовими органами ЄС та Ради Європи (далі – РЄ), а також поступове формування на основі функціонуючих у них систем захисту прав людини, що вирізняються гнучким і динамічним характером, загальноєвропейської системи захисту прав людини. Важливу роль у цьому процесі відіграватиме стан взаємодії між Судом ЄС (далі – Суд) та Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), який не лише довів доцільність свого існування, а й здобув авторитет як гарант дотримання норм Конвенції 1950 та протоколів до неї, як їх автентичний інтерпретатор. При цьому варто враховувати, що всі держави-члени ЄС одночасно є державами-членами РЄ і сторонами багатьох її правозахисних інструментів, передусім Конвенції 1950, а також те, що, застосовуючи норми права ЄС, держави-члени мають добросовісно дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, зокрема у рамках РЄ.

Особливий інтерес становить проблематика оптимізації функціонування міжнародних механізмів захисту прав людини на основі концептуального осмислення їх правової регламентації та практичної реалізації, що є актуальним і для ЄС. Сфера захисту прав людини розглядалася фундаторами європейських співтовариств як невластива їх правовим порядкам, в основу яких покладено процеси економічної інтеграції. Європейські співтовариства не опікувалися цариною захисту прав людини, котра свідомо залишилася поза увагою їх установчих договорів з огляду на те, що на регіональному рівні вона повністю перебувала у віданні РЄ. Укладена в її рамках Конвенція 1950

становить основу європейської системи колективних гарантій захисту прав людини, характеризується дієвим та ефективним інституційним забезпеченням – контрольним механізмом в особі ЄСПЛ. Конвенція 1950 відіграє особливу роль на всіх етапах становлення та розвитку системи захисту прав людини в ЄС, перетворившись на важливий чинник інтеграційних процесів, що відбуваються в Європі.

Процес приєднання ЄС до Конвенції 1950 та формування його правового забезпечення є проблематикою, що має велике практичне значення для сучасної науки міжнародного та європейського права, вирішенню якої частково присвятили праці вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких А. Арнулл, І. Батлер, Дж. де Бурка, М. Буроменський, В. Буткевич, В. Денисов, Т. Комарова, Ф. Манчіні, К. Маргарітіс, О. Мережко, М. Микієвич, В. Муравйов, П. Рабінович, Х. Расмуссен, А. Росас, П. Свобода, О. Святун, К. Смирнова, В. Стеглік, Е. Стейн, О. Тарасов, Дж. Уейлер, А. Федорова, О. Хамуляк, Н. Шишкова, І. Яковюк. Водночас особливості механізмів та інструментарію застосування Конвенції 1950 у правопорядку ЄС, розвиток системи захисту прав людини в ЄС є фактично новою сферою для вітчизняної науки міжнародного права, а її вивчення становить неабиякий не лише пізнавальний, а й практичний інтерес. Дослідження окреслених питань сприятиме розумінню еволюції інтеграційних процесів ЄС у сфері захисту основоположних прав, осмисленню правової позиції Суду, що має практичне значення для підвищення ефективності співробітництва України з ЄС.

Особливості становлення та розвитку системи захисту прав людини в ЄС. На практиці європейські співтовариства уникали дублювання функцій РЄ та остерігались включення прав людини до складу таких, що підлягають захисту в судовому порядку. Втім об'єктивні процеси утвердження прав людини в законодавстві та правозастосовній практиці держав-членів зумовили їх закріплення у преамбулі Єдиного європейського акта 1986 р., у Декларації основоположних прав і свобод 1989 р., у Хартії Співтовариства про основоположні соціальні права працівників 1989 р., що належали до актив м'якого права (soft law). Дещо раніше Суд, вдаючись до телеологічного тлумачення, визнав за основоположними правами людини значення загальних принципів права європейських співтовариств (рішення у справах 29/69 *Stauder* (п. 7), 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* (п. 3, 4), 4/73 *Nold* (п. 13)). Завдяки прецедентній практиці Суду основоположні права було включено до правопорядків європейських співтовариств, а одним з основних чинників, що зумовив цей процес, стали пропозиції Європейської Комісії 1979 р. про приєднання європейських співтовариств до Конвенції 1950, які згодом набули договірної закріплення, але дотепер не реалізовані на практиці.

Вперше у праві ЄС принцип поваги до прав людини як юридично обов'язковий, а також найбільш важливі гарантії захисту основоположних прав були закріплені у ч. 2 ст. F Договору про ЄС 1992 р. (далі – ДЄС), положення якого набули часткової модифікації ч. 1 і 2 ст. 6 ДЄС у редакції Амстердамського договору 1997 р. і не змінені ДЄС у редакції Ніццького

договору 2001 р. з укладенням 13 грудня 2007 р. Лісабонського договору¹ (далі – ЛД 2007), що набув чинності 1 грудня 2009 р., посилюється увага ЄС до проблеми захисту основоположних прав, започатковано якісно новий етап розвитку системи захисту прав людини в ЄС. Ч. 2 ст. 6 ДЕС у редакції Лісабонського договору 2007 р. (далі – ДЕС-Л) підтвердила намір ЄС приєднатися до Конвенції 1950, враховуючи, що, по-перше, громадяни ЄС повинні мати можливість оскаржити до міжнародного юрисдикційного органу акти, дії або бездіяльність інституцій, органів, агенцій ЄС, їх посадових осіб так само, як вони це роблять у разі невинуватеного обмеження або порушення їх прав державними органами та їх посадовими особами; по-друге, приєднання дозволить уникнути різного тлумачення Судом та ЄСПЛ однакових норм у сфері прав людини, проте Суд вже застосовує практику ЄСПЛ, обґрунтовуючи свою правову позицію (вперше у рішенні у справі *C-13/94 P v S and Cornwall County Council* від 30.04.1996). Строки приєднання ЄС до Конвенції 1950 не встановлено, лише закріплено, що воно не змінить компетенції ЄС, визначеної в ДЕС-Л та Договорі про функціонування ЄС (далі – ДФЄС). ЄС наразі не є договірною стороною Конвенції 1950, можливість приєднання до якої передбачена Протоколом № 14 до неї, втім основні права, гарантовані Конвенцією 1950, інкорпоровано у правопорядок ЄС як загальні принципи права, спільні для конституційних традицій держав-членів.

Архітектура системи захисту прав людини в ЄС. Стрижнем системи захисту прав людини в ЄС є ст. 6 ДЕС-Л, що встановила трьохкомпонентну архітектуру² цієї системи: адаптована редакція Хартії ЄС про основоположні права 2007 р.³ (далі – Хартія 2007 р., Charter of Fundamental Rights of the European Union), що має юридично обов’язкову силу, є джерелом первинного права ЄС, але не може слугувати підставою для розширення компетенції ЄС, визначеної установчими договорами, а також не має прямої дії у внутрішніх правопорядках держав-членів; Конвенція 1950, до якої згідно ч. 2 ст. 6 ДЕС-Л приєднується ЄС, що водночас не має призвести до розширення його компетенції; загальні принципи права ЄС, що ґрунтуються на конституційних традиціях, спільних для держав-членів, а також положеннях Конвенції 1950. Загальні принципи права ЄС не мають прямої дії, становлячи джерело правил тлумачення норм щодо захисту основоположних прав.

Примітно, що до прийняття ЛД 2007 та Хартії 2007, яка, на переконання багатьох вчених, є “Біллем про права” Об’єднаної Європи⁴, Суд ЄС регулярно посилався на положення Конвенції 1950 та враховував прецедентну практику ЄСПЛ при обґрунтуванні своєї правової позиції. З укладенням ЛД 2007 та

¹ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union. 26 October 2012. Vol. 55. C 326/01

² Blanke H.-J. The Protection of Fundamental Rights in Europe // The EU after Lisbon: Constitutional Basics, Economic Order and External Action / ed. by H.-J. Blanke, S. Mangiameli. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2012. P. 163.

³ Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal of the European Union. December 2007. Vol. 50. C 303/01. P. 1-16.

⁴ Шишкова Н. Хартія основних прав ЕС и вопросы судебной защиты // Адвокат. 2012. № 11. С. 6; Williams A. T. Promoting justice after Lisbon: Groundwork for a new philosophy of EU law // Oxford Journal of Legal Studies. 2010. Vol. 30. Iss. 4. P. 663; Davis R. D. A Brake? The Union's new 'Bill of Rights' // European Human Rights Law Review. 2005. Vol. 10. Iss. 5. P. 449.

Хартії 2007, якщо Суд ЄС застосовує положення Конвенції 1950 і практику ЄСПЛ, то лише як допоміжний інструментарій тлумачення положень Хартії 2007, яка не була інкорпорована до тексту установчих договорів, але має з ними однакову юридичну силу, залишаючись формально самостійним джерелом первинного права ЄС, що не встановлює, а “повторно підтверджує” (reaffirm) права, свободи і принципи, “визнані” (recognise) ч. 1 ст. 6 ДЄС-Л. Хартію 2007 як джерело первинного права ЄС Суд вперше застосував при розгляді справи *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia*⁵.

Взаємовплив правозастосовної практики судових органів ЄС та РЄ. Вочевидь аналіз прецедентної практики Суду (справи 36/75 *Rutili*, 44/79 *Hauer*, 136/79 *National Panasonic*, 222/84 *Johnston* та ін.) свідчить, що він застосовує матеріальні норми Конвенції 1950 як загальні принципи права. Водночас Суд неодноразово застосовував останню як складову права ЄС, а не лише як інструмент для визначення загальних принципів права. У рішенні у справі 136/79 *National Panasonic* Суд вказав на необхідність виконання положень Конвенції 1950. Дещо раніше, у рішенні у справі 36/75 *Rutili* Суд вперше обґрунтував свою правову позицію посиланням на Конвенцію 1950 як на “основоположні засади, яких необхідно дотримуватися”⁶, що сприяло переосмисленню її місця і ролі у правовому порядку інтеграційного об’єднання, а згодом визнанню ЄСПЛ системи захисту прав людини в ЄС еквівалентною системою, сформованій на основі Конвенції 1950. При цьому ЄСПЛ розтлумачив термін “еквівалентність” як співставність, а не ідентичність систем захисту прав людини (п. 165 рішення у справі *Bosphorus Airways v Ireland* від 30.06.2005). За відсутності у ЄС власного писаного юридично зобов’язуючого каталога, Білля основоположних прав, такий підхід Суду визнавався прагматичним, однак з прийняттям Хартії 2007 ситуація змінилася на її користь (справи C-92/09 та C-93/09 *Volker and Markus Schecke GbR (C-92/09) Harmut Eifert (C-93/09) v Land Hessen*; C-571/10 *Camberai v Istituto per l’Edilizia della Provincia autonoma di Bolzano*; C-617/10 *Aklagaren Hans Akerberg Fransson*), а норми Конвенції 1950, здебільшого, застосовуються Судом ЄС як “керівні засади та джерело натхнення”⁷.

Водночас з’явилася практика обґрунтування ЄСПЛ своєї правової позиції у світлі наданого Судом ЄС тлумачення відповідних положень Хартії 2007, яка є більш сучасною порівняно з Конвенцією 1950. При цьому ЄСПЛ визнає необхідність зміни практики тлумачення останньої, яка не уникла впливу прецедентної практики Суду ЄС, що свідчить про конвергентні тенденції права ЄС та права РЄ у царині захисту прав людини. Отже, поступово викристалізовується взаємовплив правозастосовної практики судових органів ЄС та РЄ, а процес підготовки приєднання ЄС до Конвенції 1950 вочевидь має завершитися прийняттям Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950, яка, зокрема, чітко і недвозначно регламентуватиме взаємовідносини між Судом ЄС та ЄСПЛ.

⁵ Case C-403/09 *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia* (ECJ 23 December 2009).

⁶ Case 36/75 *Rutili* [1975] ECR-1219.

⁷ *Rosas A. Is the EU a Human Rights Organization? // First Annual CLEER Public Lecture. CLEER Working Papers. 2011/1. P. 6. URL: <http://www.asser.nl/media/1624/cleer-wp-2011-1-rosas.pdf>*

Наслідки приєднання ЄС до Конвенції 1950. У Протоколі № 8 щодо ч. 2 ст. 6 ДЄС про приєднання ЄС до Конвенції 1950 вказується на можливість участі ЄС у контрольних органах Конвенції 1950 та необхідність забезпечення правильного визначення відповідача (держав-членів та/або ЄС) під час розгляду позовів, поданих належним чином третіми країнами або індивідами проти держав-членів та/або ЄС (ст. 1 Протоколу № 8)⁸. Приєднання ЄС до Конвенції 1950 означатиме, що її положення формально стануть обов'язковими для ЄС, його інституцій, органів, агенцій та їх посадових осіб. Індивіди зможуть звертатися до ЄСПЛ за захистом прав, передбачених Конвенцією 1950, що були порушені, зокрема внаслідок прийняття правових актів інституціями ЄС або нормативно-правових актів державами-членами на виконання ними своїх зобов'язань за правом ЄС, у процесі імплементації правових актів ЄС. При цьому однією з умов прийнятності такої скарги, згідно ст. 35 Конвенції 1950 щодо вичерпання всіх засобів національного правового захисту, буде обов'язковим звернення до Суду ЄС за відповідним рішенням. До підписання та набуття чинності нової доопрацьованої Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950, яка враховуватиме Висновок 2/13 Суду від 18 грудня 2014 р. щодо відповідності проекту Угоди установчим договорам і цінностям ЄС, можливе подання індивідуальних скарг до ЄСПЛ винятково на держав-членів, незважаючи на наявність рішення Суду, ухваленого у преюдиціальному порядку.

Правова позиція Суду щодо приєднання ЄС до Конвенції 1950 викладена у Висновку 2/13 Суду від 18 грудня 2014 р. щодо проекту Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950, згідно з п. 258 якого останній суперечить ч. 2 ст. 6 ДЄС та Протоколу № 8 до нього. Суд встановив, що проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950 може негативно вплинути на особливості та автономність правопорядку ЄС, оскільки він не забезпечує відповідність між ст. 53 Конвенції 1950 та ст. 53 Хартії 2007, не усуває ризику порушення принципу лояльного співробітництва як загального принципу права ЄС та не містить положень стосовно зв'язку між механізмом, передбаченим Протоколом № 16 до Конвенції 1950, і процедурою преюдиціального запиту, встановленою ст. 267 ДФЄС; проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950 вплине на застосування ст. 344 ДФЄС, оскільки він не виключає можливості виникнення спорів між державами-членами або між ними та ЄС щодо застосування Конвенції 1950 у межах *ratione materiae* права ЄС при розгляді заяв ЄСПЛ; проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950 не врегулює функціонування механізму "співвідповідача" (co respondent mechanism) та процедуру попереднього залучення Суду, що забезпечило б врахування особливостей ЄС та права ЄС; проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950 не враховує особливостей права ЄС щодо оскарження актів, дій або бездіяльності ЄС у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики (Common Foreign and Security Policy), а саме вона надає судовому органу (ЄСПЛ), що не належить до інституційної системи ЄС, виключне право здійснювати судовий контроль за такими

⁸ *The Protocol (№ 8) of the Treaty on European Union on the Accession of the Union to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms // Official Journal of the European Union. October 2012. Vol. 55. P. 373.*

актами, діями або бездіяльністю⁹ на предмет їх відповідності стандартам прав людини, гарантованим Конвенцією 1950. Варто зауважити, що ЄС є єдиною міжнародною організацією, що забезпечує захист основоположних прав людини щодо власних дій та рішень¹⁰.

Вплив Конвенції 1950 на зміст і практику застосування Хартії 2007.

ЄС не є стороною Конвенції 1950, відтак формально вона не є джерелом права ЄС, але, враховуючи досвід співпраці держав-членів ЄС у рамках РЄ, у виданому в 1999 р. на саміті ЄС у Кельні мандаті на розробку Хартії ЄС про основоположні права 2000 р., її джерелами було визначено, *inter alia*, конституційні традиції, спільні для держав-членів, Конвенцію 1950, Європейську соціальну хартію (переглянуту) 1996 р. Очевидним є вплив Конвенції 1950 на зміст Хартії 2007, але ще до її прийняття Суд застосовував прецедентну практику ЄСПЛ, адже дії держав-членів, засновані на праві ЄС, неодноразово ставали предметом розгляду ЄСПЛ. Примітно, що ЄСПЛ визнавав заяви неприйнятними через відсутність у нього юрисдикції *ratione personae* над ЄС, коли предметом розгляду мали б бути виключно дії ЄС, а не його держав-членів. Водночас ЄСПЛ забезпечував належний захист основоположних прав, порушених актами ЄС, через аналіз поведінки держав-членів при виконанні ними зобов'язань, що ґрунтуються на праві ЄС. Отже, до приєднання ЄС до Конвенції 1950 порушення ним її положень може аналізуватися ЄСПЛ виключно крізь призму аналізу відповідних дій держав-членів ЄС. ЄСПЛ встановив у §32 рішення у справі 24833/94 *Matthews v the United Kingdom*, що Конвенція 1950 не забороняє передання повноважень її державами-учасниками міжнародним організаціям, за умови належного забезпечення гарантій захисту прав, передбачених Конвенцією 1950, тобто держави відповідають за порушення прав навіть після передачі відповідних повноважень на наднаціональний рівень¹¹. Імплементация державою взятих зобов'язань, що ґрунтуються на її членстві у міжнародній організації, сама по собі не становить порушення норм Конвенції 1950, проте ЄСПЛ може відмовитися від цієї презумпції, якщо за конкретних обставин справи такі дії держави явно порушують права, гарантовані Конвенцією 1950.

Творці союзної Хартії 2007, з огляду на сучасні та актуалізовані міжнародно-правові підходи до забезпечення і захисту прав людини, прагнули кодифікувати, за дотримання принципу субсидіарності, мінімальні міжнародні стандарти захисту основоположних прав, з одного боку, стосовно інституцій, органів, агенцій ЄС та їх посадових осіб, а з іншого – держав-членів у тих випадках, коли вони виконують зобов'язання, що ґрунтуються на праві ЄС. Згідно з ч. 1 ст. 6 ДЄС-Л ЄС “визнає права, свободи та принципи, викладені у Хартії ЄС про основоположні права від 7 грудня 2000 р., адаптованої

⁹ *Opinion 2/13 of the Court (Full Court) of 18 December 2014*. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text&docid=160882&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir&occ=first&part=1&cid=160518>

¹⁰ *Grabenwarter C., Pabel K. Fundamental Rights – The Charter and the ECHR // The Treaty on European Union (TEU). A Commentary / ed. by H.-J. Blanke, S. Mangiameli. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2013. P. 288-289.*

¹¹ *Case 24833/94 Matthews v the United Kingdom (ECHR 18 February 1999).*

12 грудня 2007 р., що має однакову юридичну силу з Договорами¹², тобто з ДЕС-Л та ДФЕС. У такий спосіб відбулося конституювання системи захисту прав людини у правопорядку ЄС, інтегральною складовою якої є правові гарантії забезпечення та захисту основоположних прав на рівні ЄС.

Хартія 2007 “довершує європейський публічний порядок, невід’ємною складовою якого є основоположні права”¹³. Вона структурована без врахування традиційного поділу згідно концепції поколінь прав людини, їх розмежування на громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні. Її відмінною рисою є унікальний спосіб класифікації основоположних прав, за основу якої взято не предмет суб’єктивного права, а загальнолюдські цінності як система цінностей, на захист яких вона спрямована, *inter alia*, гідність, свободи, рівність, солідарність, громадянство, правосуддя. Змістова частина Хартії 2007 має субсидіарний характер щодо механізмів РЄ, оскільки її Преамбулою визначено, що вона підтверджує права, які, з-поміж іншого, походять з Конвенції 1950, з Європейської соціальної хартії (переглянутої) 1996 р., а також з прецедентної практики ЄСПЛ.

ЛД 2007 фактично легалізував рецепцію матеріальних норм Конвенції 1950 та прецедентної практики ЄСПЛ у право ЄС. При викладенні у Хартії 2007 прав, що кореспондують зафіксованим у Конвенції 1950, використовувалися формулювання, які не допускають їх різночитання. Якщо Хартія 2007 та Конвенція 1950 закріплюють однакове за змістом право, наприклад, заборона рабства і примусової праці (ст. 5 Хартії 2007 кореспондує ст. 4 Конвенції 1950), то обидва джерела повинні застосовуватися теж однаково відповідно до тлумачення ЄСПЛ. Таким чином, застосування норм Хартії 2007, що кореспондують нормам Конвенції 1950, має здійснюватися згідно з їх офіційним тлумаченням у рішеннях ЄСПЛ, в його прецедентній практиці.

При цьому вимогу однаковості розуміння прямо зафіксовано у “горизонтальних” статтях Хартії 2007. Зокрема, ч. 3 ст. 52 Хартії 2007 встановлює, що основоположні права, закріплені в Хартії 2007 та кореспондують правам, гарантованим Конвенцією 1950, співпадають за значенням і дією з тими, які надає їм остання, що не перешкоджає забезпеченню більш широкого захисту правом ЄС. Право ЄС, включаючи Хартію 2007, може надавати більш широкий захист прав, порівняно з Конвенцією 1950, отже, є підстави очікувати на те, що Хартія 2007 стане вирішальним фактором розвитку євроінтеграційних процесів у правозахисній сфері.

Контрольний механізм правозахисних інструментів ЄС та РЄ. Хартія 2007, на відміну від Конвенції 1950, не передбачає створення самостійного контрольного механізму для захисту гарантованих нею прав. Якщо фізична/юридична особа вважає, що державою порушено її права, закріплені в Конвенції 1950 або в одному з протоколів до неї, то вона має вичерпати всі національні засоби правового захисту з правом оскарження в ЄСПЛ. Якщо ж її права порушено інституцією, органом, агенцією ЄС, їх посадовими

¹² *Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union* // Official Journal of the European Union. 26 October 2012. Vol. 55. С 326/01.

¹³ *Margaritis K. The Framework for Fundamental Rights Protection in Europe under the Prospect of EU Accession to ECHR* // Journal of Politics and Law. 2013. Vol. 6. No.1. P. 76.

особами, – то вправі відразу звертатися до судових органів ЄС з відповідними позовами. При цьому важливо, що фізичні/юридичні особи у рамках судової системи ЄС є непривілейованими позивачами, на відміну від держав-членів та інституцій ЄС. Участь фізичної/юридичної особи у прямих позовах можлива лише у рамках позову про анулювання актів, адресатом яких вона є або які безпосередньо та індивідуально її заторкують (ст. 263 ДФЄС). Проте практика засвідчує складність доведення індивідуального характеру регламентів і директив, оскільки вони є актами загальної дії. Наразі між Судом ЄС та ЄСПЛ не існує підпорядкування, але Суд ЄС враховує прецедентну практику ЄСПЛ при обґрунтуванні своєї правової позиції, що є показовим прикладом ефективного вирішення колізій у сфері прав людини в рамках окремого регіону, а також відображає динаміку та тенденції розвитку європейської інтеграції.

Отже, закріплення приєднання ЄС до Конвенції 1950 в установчому договорі продемонструвало особливу увагу учасників європейської інтеграції до рівня взаємодії систем захисту прав людини, сформованих у рамках ЄС та РЄ. Важливим є також розуміння особливої ролі національних правових традицій держав-членів у контексті розвитку системи захисту прав людини в ЄС. На сучасному етапі її функціонування забезпечується національними судами, Судом ЄС та ЄСПЛ, що не лише сприяє співробітництву між ними у сфері захисту прав людини, а й уможливує конфлікти компетенцій та правові колізії.

Цінності та засади міжнародних механізмів захисту прав людини *de lege lata* та *de lege ferenda* потребують конвергенції в масштабах Європи як на стадії правотворчості, так і правозастосування, а відкладення приєднання ЄС до Конвенції 1950 актуалізує необхідність віднайдення прийнятних гнучких і конструктивних підходів до інтенсифікації співробітництва ЄС з РЄ у цій сфері, до осмислення змісту і можливостей його ефективної практичної реалізації. Зрештою, у віддаленій перспективі приєднання ЄС до Конвенції 1950 можливе на умовах *sine qua non*, що забезпечуватимуть прийнятний баланс між стандартами ЄС і його високоінтегрованим правовим порядком та відповідними стандартами прав людини, гарантованими Конвенцією 1950, а також практикою їх застосування. Дієва взаємодія систем захисту прав людини ЄС та РЄ сприятиме розширенню співробітництва між ними, координації діяльності, консолідації зусиль задля утвердження на їх основі загальноєвропейської системи захисту прав людини в рамках єдиного європейського правового простору, що стане кульмінацією його розвитку. Конвенція 1950 виявилася цінним регулятивним орієнтиром не лише для держав, а й інших суб'єктів міжнародного права.

Falalievva Lyudmyla. Accession of the European Union to the convention on human rights: legal position of the court

The article analyzes the peculiarities of the formation and development of the EU's human rights protection system in the EU, examines the practice of the application by the Court of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950, the legal framework and perspectives of the EU's accession to the Convention 1950 are revealed,

as well as the legal position of the Court regarding the draft Treaty on the Accession of the EU to the Convention 1950.

It was emphasized entering into agreement of the Lisbon Treaty 2007, the EU's attention was intensified to the issue of the protection of fundamental rights.

It is specified that Art. 6 (2) The Treaty on European Union (TEU), in the version of the Lisbon Treaty 2007, reaffirmed the intention of the EU to accede to the Convention 1950, taking into account: 1) citizens of the EU shall have the opportunity to appeal to the international jurisdiction on the actions and / or inactions of EU institutions, bodies, agencies, their officials in the same way as they do in the event of violation of their rights by public authorities and their officials; 2) accession give the opportunity to avoid the different interpretations of the same law of the Court and European Court of Human Rights in the field of human rights, though the Court already takes less into account the practice of the European Court of Human Rights, justifying its legal position. It is emphasized that the terms of accession of the EU to the Convention 1950 have not been established, but it is stated that it will not change the competences of the EU, which is defined in the TEU in the version of the Lisbon Treaty 2007 and the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

The article analyzed the provisions of Protocol No. 8 concerning Part 2 of Art. 6 TEU on the accession of the EU to the Convention 1950, which indicate the possibility for the EU to participate in the control bodies of the Convention 1950 and the need to ensure that the defendant is correctly identified during consideration of the lawsuit, which was brought in by third countries or individuals against Member States and / or the EU. The peculiarities and possible consequences accession of the EU to the Convention 1950, the provisions of which will formally become binding for the EU in the face of its institutions, bodies, agencies and their officials, are revealed. Individuals will be able to apply to the European Court of Human Rights for the protection of the rights enshrined by the Convention 1950, which were violated, in particular as a result of the adoption of legal acts by the EU institutions, as well as the legal acts adopted by the member states in the process of implementing the EU legal acts. It is noted that one of the conditions for the admissibility of such a complaint, according to Art. 35 of the Convention 1950 on the exhaustion of all means of national legal protection, appeal to the Court for the relevant decision will be obligatory. It is noted that before the signature and entry into force of the new revised Accession Treaty to the Convention 1950, which takes into account Opinion 2/13 of the Court of the 18th of December, 2014 as for the compatibility of the draft Agreement to the common values and the constituent acts of the EU, individuals may file complaints to the European Court of Human Rights on the member states exclusively, despite the existence of the judgment of the Court, adopted in the prejudicial order.

Much attention is paid to the provisions of Opinion 2/13 of the Court of 18 December, 2014 on the draft EU Accession Treaty to the Convention 1950, according to which the draft contradicts Art. 6 (2) TEU and its Protocol No. 8. It is analyzed, in particular, why the Agreement may adversely affect the specifics and autonomy of the EU law, does not regulate the functioning

of the co-respondent mechanism and the procedure for the preliminary involvement of the Court, does not take into account the peculiarities of the EU's right to challenge resolutions, acts or inactions of the EU in the Common Foreign and Security Policy, in particular, it grants a judicial authority outside the institutional system of the EU the exclusive right to exercise judicial control over such resolutions, acts or inactions. The article states that the EU is not a party of the 1950 Convention, so formally it is not a source of EU law, but taking into account the experience of cooperation between the EU member states within the Council of Europe, the mandate which was issued in 1999 at the EU summit in Cologne, for the development of the Charter of Fundamental Rights of the EU, its sources have been identified, inter alia (first of all), constitutional traditions common to the member states, the Convention 1950, European Social Charter (revised) 1996. The analysis of the case-law of the Court made possible to conclude that it applies the provisions of the Convention 1950, which are incorporated into the EU legal order as general principles of law, common to the constitutional traditions of the Member States, thus forming an integral part of EU law. Eventually, taking into account the norm enshrined in Art. 6 (2) TEU, it becomes obvious that the provisions of the draft Treaty on the Accession of the EU to the Convention 1950 will be consistent with the founding treaties of the EU, in particular Art. 6 (2) TEU and its Protocol No. 8, as well as the Charter of Fundamental Rights of the EU 2007, which will provide the grounds of the Court to change its legal position.

Keywords: legal order, fundamental rights, human rights protection system, case law.